

Põlvnemislugu

Nr. 3(40)

Mai

2004

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kannusta. (Väike-Maarja)

Alanud on väljasõitude ja ekskursioonide hooaeg. Arvatavasti hoogustub ka suguvõsakokkutulekute läbiviimine, sest pikniku vormis koosviibimised ei nõua erilisi ruume. Ekskursioonidega tegi algust Läänemaa osakond- 1.mail toimus ringsõit maakonna kirikuid, mõisaid ja kalmistuid pidi. Ekskursiooni juhtis hr Mart Helme, kelle mõisas Suure Lähtrus tutvumisreis lõppes. Osavõtnuna annan üritusele igati kiitva hinnangu Tallinna osakond jätkab traditsiooni 15. mail, seekord toimub reis Lõuna-Harjumaal. Marsruudil (vt „Mis tehtud, teoksil, tulemas) sõidavad väikese ajavahega 2 bussi. Sellega õnnestub kaasata kõik soovijad ning vähesel määral ka seltsikaaslaste pereliikmeid. Veel on teada, et virumaalased sõidavad 22. mail Lahemaale. Teiste osakondade tegemistest võib väljasõiduks nimetada ka Virumaa osakonna ning Vaigamaa (vt seletus leheküljel nr 2) seltsingu ühise Ajalooarhiivi külastuse 5. juunil s.a.

Tänasesse lehte on paigutatud kaks artiklit nimedest, üks Raivo Seppo looming ja teine aegade hämarusest, kus võib-olla tõesti arvati, et nimi võib inimese saatust mõjutada. Toimetuse sahtlis on veel mõned inimese ja tema nime seoseid käsitavad jutud, aga me ei ole kindlad, kas lugejad selle teema vastu huvi tunnevad. Kuna tänapäeval hakatakse jälle rohkem tähelepanu pöörama hooldushaiglatele ning meie kaasuuri ja Eda Lepa sugulased olid seotud omaaegse Jaani Seegi ambulantsiga, siis toome mälestusi ka sellest valdkonnast.

Et tutvuda Martin Lipu loominguga on vaja rohkem leheruumi, kui meil seekord kasutada on, seepärast ilmub see järjejutuna. Kahjuks peame täna edastama ka kurva teate A. Ehapalu elavatekirjast lahkumise kohta.. Kavas on eeloleval kuudevahetusel külastada “Põlvnemislugu” esimese tehnilise toimetaja Endla Nugise kalmu. Osaleda soovijad saavad täpsemat teavet Tallinna osakonna maikuisel ekskursioonil.

Väino Mäe on meile tutvustanud soolakaubandust Eestis ning inimesi, kes sellega tegelesid. Järgmises lehenumbris hakkab ta tutvustama “tulivee” valmistamist ja turustamist. Veel toome järgmises numbris ära sel aastal toimunud ankeet-küsitluse analüüsi.

Lõpuks väärrib märkimist, et lehel on järjekordselt peal ümmargune number - 40. Kahjuks ei ole selles juubelinumbris midagi üllatavat ning ega saagi olla, kui jätkame samasuguste trükitehniliste vahenditega ja levitamismeetodiga. Loodame siiski, et meie leht ei sure välja seoses üldise elukalliduse tõusuga.

Ants Roomets

MIDA UURIB NOOR AJALOOLANE

Ants Roomets

Sellele andis läbilõikelise vastuse Tallinna 32. Keskkooli 21. aprillil 2004.a Maarjamäe lossis toimunud ajalookonverents, mis sel aastal oli juba seitsmeteistkümmes. Osalesime sellel Raivo Mainega külalistena. Minul oli au osaleda sellel üritusel kolmandat korda ning olen sellest koolist kirjutanud Põlvnemislugu 3. numbris (“Mõeldes järeltulevale põlvkonnale”). Raivo on aga selle kooliga tihedamalt seotud, kuna on seal õppinud ja lõpetanud kuldmedaliga. Ajalookallakuga klassi õppeprogrammi osaks on ka genealoogiakursus, mille teoreetilist poolt on juba mitmeid aastaid lugenud meie seltsi endine juhataja Harri Talvoja. Arvuti ja interneti kasutamist ja võimalusi suguvõsa-uurimisel õpetab aga Raivo Maine.

Konverentsi avaettekandeks oli valitud M. Heinaste “Minu tähelepanekud setodest ja Setomaast”, Haapsalu Toomkirikut oli uurinud M. Hiie, teemal – kas usundiõpetus koolides on vajalik - arutles õpilane K. Lutter. G. Alavere referaat käsitas kodukoha kunstniku Leo Matsalu elu ja loomingut, M. Kontuse oma aga sama kunstikriitik Voldemar Ermi kohta ning käsitleti Juhan Viidingu lühikest elulugu. Kai Epp Kübarsepa ettekanne teemal “Minu pere 1985. aastal” andis pildi lähisugulaste töödest ja tegemistest. Veel käsitleti saksa poolel II maailmasõjas sõdinud eestlaste raskerelvastust ning 19. saj II poole naistemoodi. Mitmete tööde juhendaja on

meie rahvale tuttav Naima Klitsner ning suurem osa uurimustest jätkuvad kuni kooli lõpetamiseni. Kahjuks jäi ettekandja haigestumise tõttu ära A. Suimetsa “Kuidas koostada sugupuud.”

Agaramatele uurijatele-korraldajatele anti kooli juhtkonna poolt kingituseks raamatuid. Kaalusime seltsi esimehega ka EGeSi-poolse auhinna sisseseadmise võimalusi.

Märkimist väärib veel asjaolu, et konverentsi tööd juhatasid agaramad 12a klassi õpilased ning ettekandjatele esitatud küsimused täiendasid teema arendust.

Konverentsi kordaminekule aitas kaasa ka lossi ruumide ajalooline hingus, vaheajal oli võimalus tutvuda näitusesaalis ülespandud F. R. Kreutzwaldi juubelinäitusega.

Kõiki seda arvestades tekkis mul mõte, miks ei võiks ka rohkearvuline selts Tallinna osakond hakata korraldama oma liikmetele iga-aastast uurimusi tutvustavat konverentsi. Ajaloolisi ruume selleks on Tallinnas küllaga, näiteks Ajaloomuuseumi ruume on osakond juba oma kogunemisteks kasutanud. Samuti on võimalik kasutada Maarjamäe lossi ruume. Ootan osakonna juhtkonna reageerimist sellele ettepanekule ja soovitan juba ka sügishooajal selline tänuväärne üritus teoks teha, seda enam, et käesolev aasta on M. Lippu juubeliaasta. Seltsikaaslased võiksid hakata mõtlema, kuidas pealkirjastada oma ettekanne ning asuda selle koostamisele.

Mis tehtud, teoksil ja tulemas...

EGeSi Tartu osakond koguneb iga kuu esimesel laupäeval. Koosolek algus on kell 11.00 Ajalooarhiivi (Liivi 4) I korruse saalis. 6. märtsil kõnelesid Lui Niilo ja Ilona Aim oma Võrumaa (peamiselt Urvaste kihelkonna, kuid ka Rõuge, Vastseliina jt) uurimustest, mis on ka omavahel seotud.

8. mail Tartu osakonna koosolekul Sirje Dementjeva tutvustas oma uurimust "Lehekülgi Ulila ajaloo" ja Tiiu-Reet Kõnnusaar rääkis oma sugupuust, suguvõsa kokkutulekutest (mida on toimunud 20 korda) ning Puhja valla suurimast - Juraku talust.

26.aprillil s.a toimus Tormas Vaigamaa pere- ja koduloo uurijate seltsingu asutamiskoosolek. Seal osales 13 inimest. Külalisena EGeSi juhatuse liige Virumaa osakonna esimees Hubert Gutmann, kes andis ülevaate EGeS-i struktuurist, tegevusest ja tulevikuplaanidest.

Esimesel koosolekul otsustati ühineda EGeS-iga, lepiti kokku järgmine kokkusaamine 8.mail ning 5.juunil arhiivipäev Tartus Liivi 4.

Tallinna osakonnal on kavas ekskursioon Tallinn-Raplamaa-Harjumaa-Tallinn. Väljasõit Tallinnast “Sakala” parklast 15.05.2004.a. kell 8.00. Ekskursiooni giidideks on Jüri Kuuskemaa ja Ants Hein.

Marsruut on järgmine: 1.Tallinn-**Kohila** (Kohila mõis); Kohila - **Purila** (Purila mõis); Purila-**Maidla** (Maidla mõis); Maidla - **Ingliste** (Ingliste mõis); Ingliste - **Rapla** (poepeatus); Rapla-**Varbola** (Varbola linnus); Lõuna Varbola linnuses; Varbola- **Nissi** (Nissi kirik); Nissi - **Uus-Riisipere** (Uus-Riisipere mõis); Uus-Riisipere - **Laitse** (Laitse mõis); Laitse - **Padise** (Padise klooster); Padise-**Padise** (Padise mõis); Padise - **Vasalemma** (Vasalemma mõis); Vasalemma - **Ohtu** (Ohtu mõis); Ohtu - **Vääna** (Vääna mõis); Vääna - **Tallinn** (Tallinn Sakala keskus).

Virumaa osakond korraldab 22.mail ekskursiooni Kolga-maile (Harjumaa, Kuusalu vald). Buss väljub Rakvere Gümnaasiumi hoovilt (Vabaduse 1) kell 9.00 ja tagasi jõutakse kella kolmeks. Kohapeal juhendab Astrid Veltsmaa - Kolga muuseumi juhataja.

JÜRIÖÖ ISANDAD

Raivo Seppo

Eelmisel aastal möödus Jüriööst 660 aastat. Kuid vähemalt viimase ajani on käsitletud Jüriöö ja sellele järgnevate aastate sündmusi ühetaoliselt: rahvas rõhujate vastu. Nüüd alles juletakse – vist on see tõesti paslik sõna – kõnelda Jüriöö ülestõusust kui eesti vasallide ning Tallinna kodanike tegevusest saksa vasallide vastu. Niisuguse vaateni on jõudnud Edgar Valter Saks, Uku Masing, Lennart Meri, Karl Kello. Kõik kujunes aga mässuks. Kas tahtis rahvas ühekorraga rohkem? Tõsi on, et rahvale ei taheta lubada rohkem, kes tahes olgu tema isandad. Rahvast sõtkuti küll koormistega, kuid aeg 1300-1343 oli üsna rahulik. Kas polnud siis kirikul plaani rajada Eestis – õieti küll põhja- ja lääneosas – ordust sõltumatu riik? Mis sõltunuks paavstist, võimalik et ka Taanist, liitlasest ordu vastu, kui täpsem olla, ent selline riik oleks säilitanud eestlaste tavaõiguse ning omandi. Kristliku Eesti varasemal ajajärgul lasti kohalikel vanematel hallata maad läänilepete alusel ja mõista

õigust paikliku tava järgi. Taani kuninga eestlastest läänimehi nimetati kuninga meesteks, mis tähendab otsest vasallust. Nii 1259 kui 1290 olnud Harju-Viru vasallide seas eestlasi 45-48%. Jüriöö ajal oli see arv Virus küll umbes 35%, võib ka olla, et suure jao sellest moodustasid juba etnilised eestlased ehk lihtsalt eesti päritolu isikud. Feodaalühiskonnas ei peetud tähtsaks rahvust, vaid seisust ja vastavalt siiatulnud ka suhtusid. Selle feodaalse hoiaku unustamine on loonud Eesti ajaloost vaid ühe ja kindla pildi. Jüriöö oma ulatusega näis olevat suhete pöördepunkte. Nüüd nähti vaid rahvast – ja see oli mässuline rahvas. Meelsust osutanud eesti ülimuskond hävitati. Et end päästa, ei leidnud ellujäänud muud kui kaduda lõplikult võraste hulka või talupojastuda.

Säärane on olnud väikese rahva aristokraatia saatus ka mujal.

Argikõneluses kuulnud tõdemus, et eestlastel pole olnud oma aristokraatiat, näitab pelka usku lihtsustatud ajalukku. Dogmad teatavasti on alati kellelegi kasulikud – pigem suur- kui väikerahvaile. Ega alga aristokraatia ajalugu kahekümnekiloste kleitidega, mis andsid daamidele trafaretselt aristokraatliku ilme. Eesti ülikud sulasid enamasti sakslasteks-venelasteks, niisamuti juhtus Lätis ja Liivis. Slovaki aadlikest said hiljem tihti saksastunud ungarlased ja tšehhid, osast isegi kogusa horvaadi rahva aadlikest itaallased – räägitakse, et ka Marco Polo ehk Marko Pilić nende hulgas – ja nõnda edasi. On aga tõsi, et vahel kiputakse tegema minevikku suuremaks, kui ta on olnud. Rahvas, kes tunneb end ilmajäetuna millestki kunagi määravast, kujundab minevikulise tagantjärele oma keskkonnas; ainuski ühiskond ei tunneta oma täiuslikkust, läbimata kõiki tema kultuuriruumi hõlmavaid nähtusi ise, kasvõi riivamisi ja kunstlikult, nagu tekkis diskussioon eliidi rollist Eestis. Vaid meile säilinud tõendite mõõduka hindamisega saab pääseda tööle lähemale.

Mõistagi on (balti)saksa ajalookirjandus olnud ettevaatlik kohalikku algupära oletades. Paul Johansen omistab Taani Hindamisraamatu (THR) kommentaarides vaieldamatu eesti päritolu vaid mõnele vanale vasallisoole. Need sood on aga kustunud. Mitmetel hiljem tuntutel, mis võiksid olla eesti juurtest on hoopis sagedane märge „päritolu teadmata“. Siin ent peitub konks. Kui mõne sugukonna kirjalik ajalugu algab näiteks Võrtsjärve veerest, siis Võrtsjärve-veersesse paigutataksegi tema päritolu, olgu tema *rahvus* milline tahes. Võimalik, et paganlikku ääre-Euroopa aristokraatiat on peetud teisejärguliseks, kuid mitte niivõrd, et see andnuks põhjuse teda maha vaikida. Paganlikud esivanemad polnud kristlastele häbiasi, nad tähendasid muistsust. Saksa aadel uhkustab nendega senini. Friiside pealik Ratbod, kuninglike Ottoonide esiisa, oli üks säärane, ilustatud koguni antikristuse säruga. Kui preester talle kostnud, et esivanemate juurde tema küll ei pääse, sest need olid valgustamata paganad, heitnud Ratbod ristiusu. Pigem hingehukatus, millest tal polnud õiget ettekujutust, kui eraldatus eelkäijaist.

Segregatsioon ei ole toimunud üheski ühiskonnas, ühegi seisuse vahel, kuitahes suurejooneliselt on see paberile pandud. Et ülevaadet leida, selleks on alamaadli või lihtsate rüütliperede genealoogia XIII-XIV sajandil, hiljemgi veel väga auklik, tihti vaid oletuslikult ühendatud nimede jada. Ja mida tähendab „päritolu“, too nii tavaliselt kasutatav sõna? See on üksainuke esiisa, kes on ehk abiellunud juba teise rahva naisega ja järglased võivad kõik rõhutatud olla pigemini langurahva kui tema rahva liikmed. Teisalt – Balti kolonisatsioon nagu igasugune kolonisatsioon eeldas alguses meeskolonistide ülekaalu. Jüriööl mõistagi kimbutati ka saksa naisi, kuid kas vabadusvõitluse aegu ja aastakümneid pärast olid rüütliprouadeks vaid saksa, taani ja vene daamid? Liivlaste Kaupo tütreid sai Tiesenhauseni, Ungerni ja Kurselli suurte sugude esiemaks ja pojast – või teadmata nimega tütreist, kelle kaasaks eesti pealik Vane – võrsus Lievenite klann. Need on traditsioonilised andmed, milles kahtleb hilisematele ürikutele toetuv genealoogia. Kuid tõik, et Kaupot peeti sakste esivanemana vääriliseks, kõneleb iseenda eest. Küllap oleks teeninud selle au ametlikult ka Lembitu või mõni teine eesti ülik, kui nad poleks olnud nii vastalised.

Kes nad olid, need meie ülimused, kes elasid edasi? Vähemalt Jüriööni?

Kui alustada väga teadmatult, antaks ilmselt eesti-liivi nimedega peredele kohe omamaine algupära. Aga esmaküsimus olgu, millised maakeelsed nimed tähistavad maarahva järglasi, millised muulasi. Kas uued isandad võtsid teenitud lääni järgi selle nime või olid need eestlastel, kes kandsid oma nime läänist, millele neil oli enamalt õigus?

On ilmne, et läänindus polnud Eesti alal tundmatu. Kihelkond tähendas teatavat haldusühikut, ent *kond*, paremini *kund* ja täpsemini *kunda* võis olla see sõna, millega märgistati lääni. Soome analoog *kunta* on tõlgituna kihelkond. Kui arvestada, et *kihl*, vanasti küll *kihla* tähistab panti ja lään kui selline on teataval tingimustel panditud maa-ala, tohiks järeldada, et XII sajandi vanaeesti sõna *kihlakunda* on esiti tarvitatud just lääni mõttes.

E. Saks lähtub päritolu määranguna enamasti nimest. Sakslased võtnud eesti lääninimed, taanlased mitte. Lisaksin, et taanlasi oli vahest liiga hajusalt, et teha nende kohta üldistusi. Baltisaksa traditsioon kuulutanud saksalikuks kõik kaheldava päritoluga sugukonnad, sidudes nendega kinnituseks samanimelised Saksamaalt. Puhtalt eesti nimesid moonutatud eriti oskuslikult.

Vasall tahtis, et teda tuntaks läänist. Selle nimi oli kui omandustempel, mida tuli vajutada kõikjale. See, mida mõistame perenime all, oli toona valdusest tuletatud nimi, seega peaaegu aristokraatia privileeg Põhja- ja Ida-Euroopas, kus üpris harva võis perenimi kuuluda mitteaadlikule. Et rüütleid alul ei loetud aadli sekka, ei pidanud neil ka olema perekonnanime. Pälvinud lääni, tundis ta igatahes prestiižikana ehtida end selle lääni nimega. Nii on 1241 ürikus äramärkimist leidnud keegi rüütel Leo de Reno ehk Leo Reini äärest. Ta omandas

läänina Oru (vanaeesti Orgo) küla, mille taani-ladina ürikuline hübriid oli Orghae, seeläbi nimi Orges, pärast parendatult Orgies. Lääni tähenduse kasvades või tema mainimisväärsuse tõttu loobuti eelmisest nimest. Rüütel Bardewischile tehtud läänistus Liivimaal, Üksküla Väina kaldal ajendas teda kasutama Uexkülli nime. Nähtavalt kohalik nimi ei märgitsenud seega tingimata kohalikku.

Teisalt – vasall võis kergesti anda kohale oma nime. Ja säärane nimi võib paista petlikult eestipärasena. Nachtegale (ööbik) muutus näiteks Nahkjalaks. Kui on keeruline kindlaks teha, kus läheb vahe omamaiste, kus uusasukate lääninimedes, võivad baltisaksa uurijad viidata lihtsalt Eesti-Liivimaisele päritolule. See ei tähenda jällegi rahvuslikku kuuluvust, vaid ajaloo annaalisdesse ilmumist nimelt seal maal.

Nüüd eesti või oletatavalt eesti perekondadest peamiselt E. Saksa ja THR najal. E. Saksa „Eesti vasalkond Virumaal 1220-1345“ (Philadelphia 1971) jätab seega võimaluse oletada teatavat eesti vasallide osakaalu mujalgi. Autori fantaasia on küllalt lennukas, et mitte unustada end selle tiibadele. Ta on avaldanud eesti genealoogiateoste klassikasse arvatava uurimuse Saksa-sugukonnast, kuid ka seletanud Žemaitia, Samlandi ja Ida-Preisi kohanimesid eesti keele kaudu „Aestiis“ (Heidelberg 1960). Ürikulisele nimekujule on lisatud tänapäevane nimi, mis on ühtlasi sugukonna põhimõisa nimeks.

1. Alwen – Alu.
2. Andes – Andí?
3. Anebat. Tallinna raeperekond, kellele on omistatud eesti sünnipära. Kannab vapil luike, kes võib olla hane „parendatud“ variant.
4. Anger – Angerja.
5. Ariselle – Aresi.
6. Arkenal – Arkna.
7. Asegalle. Kuidagi sarnane muistse Askala nimega, ent mainitud alles pärast Jüriööd.
8. Assen – Asu (Kiltsi).
9. Asserien – Aseri.
10. Aveggae.
11. Casewolde – Kassu.
12. Castie – Kasti.
13. Cundis – Kunda.
14. Embeke – Emumäe.
15. Engel (Angele) – Engla. Vt. Tois.
16. Esenbeke – Ääsmäe. Esiisa Eilardus (Egilhard), kellest põlvnevat ka Wrangellid ja Guldened.
17. Guldene – Kulna. THR-s üks väheseid puhteesti – mõistagi moonutatud – nimega vasalle Hildelempe.
18. Hane.
19. Harandevere – Arangvere.
20. Harmseleke – Harmi.
21. Haudes – Auküla.
22. Hawenpe – Haiba. Ürikutes ka Haukimpe, Hawipee, vanaeesti keeles muidugi Ha(u)võnpää (õ= tagapoolne e) või Hauginpää.
23. Havere – Aavere. Loodetavasti – kuid kes teab – ei põhjenda E. Saks selle soo eestilikkust vasalli eesnimega Heyno~Heino, mis oli Heinrichi tüüpilisemaid saksa teisendeid keskajal.
24. Herkel – Härgla. Vt. Tois.
25. Hirwel – Hirla.
26. Hoppenorme – Hõbenurme.
27. Kabes – Kavastu.
28. Kallevere – Kallavere.
29. Kirevere. Vt. Tois.
30. Kirkota – Kerguta. Vt. Tois.
31. Kivel – Kiviloo. P. Johanseni järgi veel liivi algupära, jätnud Lätti kohanime Kivele. Thidericus Kivele, +umbes 1259, oli Viru üldvanem, Taani suurvasall, Tarvanpää (Rakvere) linnuse isand. Teine selle nimega suurus oli Saare-Lääne piiskop Johannes IV Kievel, +1527. Sugukond hääbunud 1547.
32. Koggele – Koila. E. Saks oletab siit põlvnevat Johann Koelli ehk Kõlli, katekismuse tõlkijat.
33. Korbis – Kõrveküla.
34. Korpikulle – Kõrküla.
35. Kucke. Kas sõnast *kukk*?
36. Laydes – Laitse.
37. Lechtes – Lehtse. Siin on E. Saks järjekindlusetu, nimetades seda sugu kord eesti, kord saksa omaks.
38. Like – Liikva. Esiisa olnud Clemens Esto Võhmataguselt, üks esimesi ristituid.
39. Lode – Loode? Lodijärve on selle nime hilisem tuletis. Juba vanadest aegadest väga arvukas ja harurikas, seega eesti päritolu küllalt usutav.
40. Loyse – Lõiuse.

41. Maydell – Maidla. Kannab vist ainsat „eesti keelt“ kõnelevat vappi kolme maidla ehk ründiga. Ametlik genealoogia küll väldib eesti eellasi, ja kuna pole dokumente, et selleks sobiksid sakslased, pakub taanlasi. Üks põhjendus: esiema Margrite evinud taani nime. Päritolu ei saa toetada üksikule eesnimel. Pealegi paistab nimi pigem alamsakslilikuna. Alamsaksa mõjutas nii eesti kui taani keelt tugevasti. Taani kuninganna Margrete populaarsus võis muidugi rohkendada selle nime pruukimist, kuid saksa Margaretha ja prantsuse Marguerite olid omamail juba mõnda aega moenimed. Oli aeg, kui Põhjalas kõvenes keskeuroopa nimemood.

42. Mekes – Mäoküla.

43. Mynnekorp – Männikõrve (Imastu).

44. Nappele – Nabala.

45. Nattamule – Nadalama.

46. Odenpe – Otepää.

47. Oelsen. E. Saks üritab tuletada seda nime sõnast *hiidlane* (hiievalvur, preester), mis märkis Mahu preestrite järglasi. Sõna kulunud vormiks *hiilane*, mille omastav *hiilasen*, sellest siis nimi Hilsen jne. Liiga ilmne on ometi alamsaksa patronüüm – Oeli (Oolu, Olavi) poeg või tollase taani keele kuju (tavaline Olsen).

48. Oghae – Ojaküla.

49. Orghile – Orula (Oru).

50. Pallemule – Palamulla.

51. Parenbeke – Parasmaa.

52. Pasike – Paasiku. Kas pärastine von dem Berge on lähedane tõlkenimi? (*paasik* – paeplaat).

53. Pekelle – Pehka.

54. Polle – Pöllula (Põlula).

55. Rachele – Rahkla.

56. Rehevere – Rehuvere.

57. Rochte – Rohu. E. Saksa üks vähene viide vapile. Rochtel oli see sarnane Kiveliga, seega võimalik sugulus.

58. Rutto – Ruu.

59. Saghe – Saha.

60. Savejerwe – Savijärve. Liivi-eesti päritolu.

61. Sorevere – Sõrve. Clemens Esto järglasi.

62. Sorsevere – Soosvere.

63. Suycke – Suige.

64. Syckula – Sõgula.

65. Tammekes – Tammiku.

66. Tittfer. Alles pärast Jüriööd nimetatud, tundmatu algupäraga.

67. Tödwen – Tõdva.

68. Tois (Teus) – Tohisoo. Pärit Jalgamägi (Jalckemeke) külast, nagu ka Engel, Herkel ja Kirkota, mispärast kõigi nende ühisvapil on kujutatud labajalga.

69. Tolk (Tolks) – Tolka (Kohala). E. Saksa järgi olnud esiisa Varbolas tõlk ehk tark.

70. Torme – Tõrma.

71. Tuve. Alamsaksa Tuve, ülemsaksa Taube, mis tähendab küll kummaski keeles tuvi, ei väljendu kuidagi vapipildis – see on juuritud pärnakänd. Sarnane, kuid mitme kannuga vapp on saksa sugukond Taubadelil ja see ning teine nimi näib pärinevat tüvest, mis tähistab mingit puud või puitu - saksa *Daube* on tünnilaud, veel kaugemale minnes vrd. vene *dub* – tamm. Nostraatilise hüpoteesi järgi oleks nende indoeuroopa sõnadega suguluses toosama eesti *tüvi*, mis ei erine põhimõtteliselt vapil kujutatud kannust. Vapile viitamata oletabki E. Saks nime sellest sõnast või koguni Daugava vanast eesti nimest Tõug (Tõugava?). Kuna on olemas mitu Tuve-nimelist perekonda, võib jagu neist olla omamaist, jagu sissetoodud verd.

72. Udenurme – Uenuurme?

73. Wayguthe – Vaiatu. Kas vadja päritolu? Teadmises, et Ida-Virus leidis vadja asustust.

74. Wargas – Varesse. E. Saksa põhjal alguse saanud Varesse talust, mille järglased elavat siiani. Oletus on loogiline – Vares ju harilik perenimi.

75. Watzel – Vatsla. Clemens Esto järglasi.

76. Wopele – Oblu.

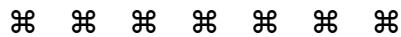
77. Wrangel – Varangu. Peetakse omaks. E. Saks osutab, et taasläänistamisel 1402 nõudsid Wrangelid ainult neile arvatava läänilepinguga kuuluvaid alu Põhja-Haljalas, kus esiisad valitsenud vanematena. Sugukonna ametlik algne nimi oli siiski Brandewis ja vapp sama saksa perekond Engdesega.

78. Yekes – Jõgisoo?

79. Ylmentsalo (Ilmezal) – Ilmasalu, Ilmatsoo?

Tõenäolisteks eestlasteks peab E. Saks veel raeperekondi Wyse, Unna ja Volde, kuigi sarnased nimed pole tundmatud Saksamaal.

Eelnev oli vaid lühike ülevaade, mis ei pretendeeri muule kui uute süvenemiste lähteks – iseasi küll, kui olulisi tulemusi võivad nad anda. Ja sellelegi tahab ta aidata kaasa, et sündinud asju nähtaks mitme nurga alt.

Nimi saatuse määrajana

Joh. Hiimets

Vanasõna ütleb: Nimi ei riku meest, kui aga mees nime ei riku. Teatud määral on siin ju tõtt, kuid sellega ei ole veel öeldud, et on ükskõik, millist nime keegi kannab, kui ta seda vaid puhtana hoiab.

Perekonnanimede ja eesnimede muutmise õhutamise on löödud vankuma too vanasõna ja näidatud, et ei ole kaugelki ükskõik, millise nimega kedagi hüütakse. Seda tehakse küll peamiselt rahvuslikel ja ka esteetilistel motiividel, kuid need motiivid ei tohiks olla tähtsaimad. Igal nimel, eriti eesnimel peaks olema ka mingi mõiste. Ning käesolevad read ongi mõeldud selleks, et näidata, kui tähtis on viimane asjaolu.

Lehitsedes koguduse ristimise raamatuid, paistab silma küll terve hulk nimesid, mis otse jahmatama panevad. Vaevalt küll on vanemad huvitatud olnud sellest, kas nende laste nimel on üldse mingit mõistet ja sisu.

Praegugi kulutavad koolipinki tütarlapsed, kelle nimeks on pandud: Helgana, Roseviita, Sella, Versina Virelinde, Silveera, Perenie-Kamilla, Serene-Margise, Bessie-Elvera, Alaida, Jenella, Leonelli, Stella-Dervese, Hildepard-Leidekard, Alide-Cronika, Ahja-Gerlanda, Arcota, Tessa-Pehate ja terve rida teisi umbes sama kõlavate nimedega tütarlapsi. On ka selliseid nimesid, kus tuleb vaadata vastavast lahtrist, kas on tegemist poiss- või tütarlapsiga.

Panevad mõtlema poistegi nimekombinatsioonid, nagu Olgert-Kuljus, Jaames, Manivalther, Armor-Ernits, Holvons-Kuunu jne., kuigi siin üldiselt leidub vähem „ilu ja luulet“.

Võõrapäraste nimede muutmine on üsna hoogsalt käimas, kuid paneb imestama, et on muudetud küll Helene, Marie, Alide, Elisabeth, Friedrich, Valter, Karl jne. kuid mitte eeltoodud. Ka juhtub tihti, et viimane lugu pole parem esimesest. Kui kord oli kantslist vaja nimetada peigmeest, kes Aleksandrist oli muutunud Sassiks, siis oli nagu veidi ebamugav seda teha. See on sama hea kui Juhani saab enne naisevõtmist Juku, kuna peaks sündima just vastupidiselt.

Keerulisemaks kipub muutuma ka sobivate perekonnanimede leidmine. On juba küllalt hoiatatud liigse ilutsemise eest. Kuid sugulaste arvamised ja maitse on väga erinevad. Üks vend võtab uueks perekonnanimeks Roosla, teine aga Roosila, kolmas Roosiõis jne. Nii on praegu mõnes suguvõsas ühe asemel viis-kuus erinevat perekonnanime. Aastakümnete pärast muutub seetõttu raskeks suguvõsade uurimine ja selle raskuse vältimiseks oleks küll aegsasti tarvis koostada personaalraamatutele lisaks vastavad abiraamatud, millest selgesti nähtuks uute perekonnanimede kandjate põlvnemine.

Andestatagu mulle, et olen nihkunud kõrvale käesoleva kirjutise pealkirjast ja märkusest, et tuleb pidada tähtsaks nimes sisalduvat mõistet ja et see mõiste ei tohi olla ükskõik milline.

Inimese nimel on tuleviku kohta võib-olla palju suurem tähendus, kui seda arvatakse. Mind on ikka pannud mõtlema vanade kreeklaste Hoorid, aastaaegade jumalannad, kes muude heategude kõrval pidid andma inimestele ka nimekohase ameti. See asjaolu väärib tõsist tähelepanu ja olgu meeldetuletuseks vanemaile, kes lapse eluteed hakkavad rajama temale nime määrates. Olgu aga ka etteheiteks neile, kes panevad lastele nimed, mis neile endilegi arusaamatud on.

Vanad kreeklased panid tähele, et paljud inimesed täidavad elus ülesandeid ja peavad ametit, millele viitab nende nimi. Ometi ka Kreekas said inimesed enne nime ja siis alles ameti. Imeteldi ja märgiti see asjaolu Hooride teeneks.

Muidugi ei taha ma oletada, et see poiss Väike-Maarjast, kelle vanemad lasksid ristida Admiraliks, ka kindlasti saab admiraliks. Kui asi nõnda oleks, siis oleks varsti terve meie rahvas ministrite, direktorite, kindralite, võib-olla ka vürstide, kuningate ja keisrite pere. Kreeklased nähtavasti olid oma soovides tagasihoidlikumad, piirdusid võimalikuga ja ei asetanud Hoorisid piinlikku seisukorda.

Kui jälgida paljude inimeste elukäiku ja küsida, milliste asjaolude tõttu on nad hakanud tundma huvi ühe või teise elukutse vastu, siis enamal juhul ei tea nad seda isegi. Kindlasti aga pidi olema selleks mingi väline tõuge juba lapsepõlves, mis hiljem koguni ununeda võis. Mäletan üht koolivenda, kellega umbes 8-9-aastastena arutasime „tuleviku kavatsusi“. Tema saatuseks sai üks kingsepp, kes oli ehitanud kahekordse maja. Praegu ongi ta tubli kingsepp, kuigi kahekordne maja veel puudub. Poiss, kes oli tubli õppija muutus, koolitöös laisaks, kui isa talle kiitvalt ütles: Sul on päris peremehe kont! Ta saigi peremeheks ja teine vend, nõrgema kondiga ja palju rumalama peaga sai advokaadiks. Keskkooli lõpetanud noormees rääkis vaimustusega, et haridusminister-professor peab usuteaduste tudengitele loenguid ja „viskab kohe viis pihku“ s.o. tervitab kättpidi. Kõikide imestuseks see noormees läkski õppima usuteadust ja on ehk isegi unustanud elamused, mis teda tõukasid vaimuliku teele. Ja nõnda võib jälgida arvutuid juttusid, kus elukutse määrajaks on olnud mõni

särav munder, kirju tudengi müts, kuldkell vestitaskus, kõlav nimi, silm, kriminaalromaan jne. On tarvis sageli ainult väikest tõuget, et juhtida inimest teatud suunas.

Küllap kreeklastele andis sellise tõuke juba nende nimi, mis viitas sellele, mis neist edaspidi peab saama. Ja siis oli Hooridel kerge asi teha kellestki sõdur või põllumees, kunstnik või kaupmees.

Ma ei taha siin muidugi hakata propageerima laste tulevase ameti määramist nimede kaudu. Jäägu veidi tööd ka kutsevaliku nõuande büroole. Kuigi selle büroo ülesandeks sageli on vaid tõestada inimestele, et nad on kõlbmatud ametiks, mis neid huvitab ja milles nad ka edusamme on teinud.

Tahan vaid rõhutada: Nimel võib olla suur psühholoogiline tähtsus iseloomu joonte kujundamisel ja sellega ka terve saatuse määramisel. Kui mees kannab nime, mis eeldab tublidust, voojust, ausust jne., siis on tal raskem oma nime rikkuda, kui mitte midagi ütlevat nime kandes. Nimes endas sisaldagu tuge viljakaks, ilusaks eluks. Kõlaks ju väga groteskilt, kui ausus läheks vargile ja armastus tapma.

Mehe nimi sisaldagu ka mingit mehish mõistet. Naise oma sisaldagu õrnust, soojust, seda, mis nende juures väärtuslikuna näib.

Muidugi ei saa ju igasse inimesse mahutada kõike head. Kuid peame leidma rohkem nimesid, mis ka midagi ütlevad ja siin võime saada õpetust küll piiblist, küll ka teiste vanade rahvaste juurest.

Kui meie keele- ja nimemeistrid on leiutanud nimesid, millest isegi seda ei selgu, kas nad sobivad poisile või tütarlapsele, siis annab see tunnistust suurest saamatusest. Kuid veel sobimatum on hakata nõudma nüüd Aasade tütarlaste ümberristimist. Õigem oleks anda juba Aasadest poistele teised nimed, mis meestele sobivamad.

Praegu, meie suurel „ümberristimise“ ajajärgul, mil on võimalik ka vanu vigu parandada, oleks eriti tähtis, et nii perekonna kui ka eesnimede andmisel peetaks silmas iganime psühholoogilist tähtsust ja arvestataks seda, et nimi aitab kaasa saatuse määramisel.

Ilmunud „Uus Eesti“ 21. juuni 1937

EGeSi uued liikmed 2004

Kaire Veeroja	1969	Tallinn	Harju-Madise	Adermann, Mühldorff
Kalev Lind	1928	Kuressaare	Valjala Karja	Lind Salu (Sallo), Kurgpõld, Mändla, Aus
Eda Väli	1939	Kuressaare	Muhu Pöide	Aer Pitk

Soovitame lugeda

Tallinna Kalmistud. Karl Laane. Maalehe Raamat 2002

Raamatus on juttu Tallinna endistest ja praegustest kalmistutest ja matmispaikadest, tuntumate inimeste haudadest ja hauamonumendi kujundajatest. Raamatu lõpul on autori tutvustus, mälestatavate nimeregister ning memoriaalide, hauamonumentide ja kalmukujunduste register.

Näe, okkaid kuid pudendab mänd!
Nii pudeneb koost kord me pere.
Ent rahvas kui tüvi jääb kestma...
Kui kaotused, valud ja leinad
On läinud – jääb tüvesse ring
Me tödest ja südame verest...

Karl Laane luuletus aastast 1966

Kui rahvastki järel jääb sõna
Jääb aardena killuke kivi.
Jääb aegades püsima nimi,
Kus kõigi me ühine looming
Saab kogumis kaunima sära
Veel siiski, kui nimetuiks jäänud
Me aegade mõõtmatul foonil.

Ta on öelnud: „Ainult möödunu tundmine võib meid teha õigeteks oma aja peremeesteks, kes võiksid paremini mõista katuleviku sihte. Muidugi peaks see huvi olema pidev ja kanduma ühelt põlvkonnalt teisele, mitte aga õletulena süttiv ja taas kustuv ajutine puhang. Sellepärast tuleks meil kalmistikultuuri arengus, seega ka kalmumaa kultuurimälestiste kaitseski näha muust kultuurielust lahutatut, püsivat ülesannet.“

Sotsiaalkindlustus Tallinnas XX sajandi 20-ndatel aastatel

Eda Lepp

Peale I Maailmasõda, revolutsioonisündmusi ja Vabadussõda oli noore Eesti Vabariigi majandus väga raskes seisus. Hämmastav, et sel ajal osutati nii palju tähelepanu vaeste olukorrale (ilmselt oli seis katastroofiline). Tallinna Linnaarhiivis säilinud rohkearvulistest Tallinna Linna Sotsiaalosakonna Hoolekandekomisjoni (mille juhatajaks oli tuntud sotsiaaldemokraat Alma Ostra-Oinas) dokumentidest nähtub, et hädasolijatega tegeleti individuaalselt. On säilinud hulgaliselt trükitud blankette, mis on koostatud abiavalduse põhjendatust kontrollitud linnavalitsuse töötaja poolt avalduse esitanu kohta avaldaja kodu. Seal on detailsed andmed perekonna koosseisu, töötasu (kui on töökoht) ja ka korteri ning koduse vara kohta. Blanketil on ka koostaja arvamus tegeliku olukorra kohta. Seejärel otsustati toetuse maksmise ja selle suuruse kohta hoolekandekomisjoni koosolekul ja avaldati protokollis nimekiri (sajad nimed kuus). Tähelepanuväärne on, et leiti võimalust ja aega äraütlemiste põhjendamiseks koosoleku protokollis.

Arhiividokumentide järgi nähtub, et inimeste olukord oli lihtsalt jube – vanainimesed ei saanud ju pensioni, oli palju sõjainvaliide ja Venemaalt põgenenuid, peredes oli palju lapsi. Sealjuures tööd praktiliselt polnud. Paljud hädalised taotlesid vanadekodu kohta, laste paigutamist lastekodusse, tuberkuloosihaiged – sanatooriumisse. Ilmselt olid aga ka need asutused pungil täis ja sinna pääsesid üksikud.

Tallinnas olid 1925. a järgmised suuremad vanadekodud (seegid, vaestemajad):

- Juhkentali tänava vanadekodu nn Suhkari kasarmutes (154 inimest)
- Germanovi vanadekodu (54 inimest)
- Jaani vanadekodu Tartu mnt alguse (246 inimest)

Hoolekandekomisjoni protokollidest nähtub, et vanadekodude majandus oli range kontrolli all. Inventuuri nimekirjades loeti üles viimnegi pisi ja iga-aastastel revisjonidel pidi vanadekodu juhataja põhjendama igat vähematki puudujääki ja ebatäpsust.

Hoolekandekomisjon arutas ka, kust saaks osta odavamalt toiduaineid (silgud, kartulid, piim) ja kas oleks otstarbekas korraldada linna poolt odavamalt toiduainete ostmiseks vähempakkumisi.

Tehti ka ootamatuid kontrollkäike hooldusasutustesse. Näiteks 15. mail 1925. a käis 5-liikmeline kontrollgrupp Juhkentali vanadekodus, mille tulemused kajastusid aktis: „Hoolealused kaebasid, et neile putru toiduks ei anta ja et saapamäärdest puudust olla... Kaks korda nädalas keedetakse kontidest lihasuppi, milleks ostetakse 39 ½ naela konta, liha aga mitte ei anta. Piima saavad 154 inimest 26 toopi päevas... Seletust saades, etiga päevkokale välja antava toidumooni kaalumise kontrollimise otstarbel hoolealused kordamisi osa võtavad, sai kutsutud hoolealune, kes käesoleval päeval mooni kaalus, et proovida tema kaalumise oskust tegelikult, misjuures selgus, et temal kaaludest ja kaalumise üldse mingit arusaamist ei ole...“

Minu huvi põhjuseks sotsiaalkindlustuse vastu on asjaolu, et Jaani seegi juhatajaks oli 1920...1931 minu vanaisa Jaan Grosthal. Siin näiteks väljavõtteis Hoolekandekomisjoni koosolekutel arutatud Jaani seegi elulust:

- 1921. a lubati tõsta igapäevane leivaports ¾ naelalt 1 naelani;
- 1922. a organiseeriti seegis hoolealustele pesu õblemist ja sinelite ümbertegemist, ka avaldati nimekiri hoolealustest, kes said saapaid hinnaga 1000 mk paar;
- 1922. a kevadpühadeks anti igale hoolealusele ½ naela sealihha, 2 naela saia ja 2 toorest muna;
- sama aasta jõuludeks anti lisatoiduks 2 naela saia, 1 nael liha, ½ naela võid;
- arutati, et seegi elanikud käivad linnas kerjamas. Selle vältimiseks otsustati, et tuleb „tänavale viivad ukсед ja õueväravad sulgeda ja nende juurde vahid panna, keshoolealuseid ainult juhataja loal välja lubavad kl 9...18 suvel ja kl 9...17 talvel“;
- 1923. a olid seegis järgmised töötajad: juhataja, perenaine, 2 kojameest, keetja, 2 pesijat, 6 haigetalitajat, saunanaine, pesija abi, köster, 2 väravavahti;
- 1923. a oli lubatud kulutada: 65 puuda petrooli, 50 puuda seepi, 7 puuda pesupulbrit;
- lubati tellida paar ajalehte;
- 1925. a avatakse rahvaköök ja võetakse tööle perenaine Natalie Saar ja tema abi Maria Tults;
- 1925. a võeti tööle halastajaõde Salme Kotov, kellega tekkisid kohe probleemid: „...Õde Kotov laotabsagedasti laiali hoolealuste seas oma arvamusi ühe või teise asja kohta... Nii oli hiljuti sekeldus võiga, kus õde hoolealuseid uskuma pani, et neile välja antud või olevat margariin“. Õde Kotovi kohta esitatud kaebusi arutatakse ka edaspidi (näiteks olevat ta jätnud surnu pikemaks ajaks haiglapalatisse).
- 1927. a soovitati saun ümber ehitada täitapuasutuseks ja rajada kivimajja keskküte (kuna see muudeti krooniliste haigete varjupaigaks), keskküte ehitustööd algasid 1928.a AS Siegeli poolt.

Minu vanaisa Jaan Grosthal suri 1931. a suvel 54 aasta vanuselt. Räägitakse, et kurbusest kuna kaks kuud varem suri tema 42-aastane naine. Järele jäid kaks last: minu isa Valter, kes oli just lõpetamas Gustav Adolffi Gümnaasiumi ja tema ülalpidamisele 7-aastane õde Silvia ja nende juures elav 16-aastane täditütar Helga (Aarne Üksküla ema). Kuidas nad oma äkilise elumuutusega hakkama said, on juba uus lugu.

Veel huvitavat:

1936. a hakati otsima Jaani Vanadekodule uut krunti seoses plaanitava Tartu mnt läbimurdega. Soovitati vanadekodu rajada:

- Nehatu mõisa maadele Irusse
- Tondi ja Kotka tn ristil asuvale Tiesenhauseni krundile
- Seevaldi kõrvale (Paldiski mnt Seevaldi kollektori ja karjatee vahele).

Jaani seegi ambulants ilmselt 1931.a. (esiplaanil on samal aastal surnud Ida Grosthal)

Tartu mnt läbimurre sai teatavasti teoks 2002. aastal. Sajanditevanusest Jaani seegi komplektist jäi järele kirik, sümbolne osa paekivist hospitalihoonest kõrghoone sees ja ehitustööde käigus leitud igivanad vundamendid.

2004. aasta - MATRIN LIPP'u juubeliaasta

Ants Roomets

Käesoleval aastal tähistame Martin Lippu 150-ndat sünniaastapäeva, 2003-ndal aastal aga möödus 100 aastat eestikeelse genealoogia algusest. Meile kõigile on teada, et see algus on seotud Martin Lipp'uga, kes 1903. a märtsis avaldas "Postimehes" üleskutse ja palve eesti suguvõsade uurimiseks ning teda selles töös ning selleks vajalike materjalide kogumisel abistada. Baltimaades hakkas genealoogia arenema 19-nda sajandi lõpul ning tema areng Eestis on lühidalt kokku võetud Aadu Musta raamatus "Eestlaste perekonnavaloo allikad." Autor väidab, et eesti rahva ajalugu on valdavalt talurahva ajalugu ning seega viib ka eestlastest haritlaste või mistahes linnainimeste ajalugu varasemate põlvkondades ikkagi tagasi talupoeglike juurteni. Seda väidet tõestas juba varem Martin Lipp ja meie põlvkonna hulgast Andres Ehpalu oma diplomitöös. Rahvusliku liikumise ja eestikeelse genealoogia kirjanduse vahele jäi aga terve inim põlv. See oli aeg, mille jooksul rahvas hakkas ennast tundma piisavalt tugevana, et mitte oma päritolu häbeneda, vaid vastupidi sellest uhkust tundma.

1903. a ilmus M. Lipp'ult peale eelpoolmainitud üleskutse ka pikem kirjutis Tartu kõstri Michael Ignatiuse (1710-1776) kohta, kus esitati mehe eellasi ja järglasi viies generatsioonis. Kirjutise pealkiri on "Michael Ignatius. Tähed ja jooned." (PM 30.05.1903). Selles M. Lipp'u uurimuses oli kasutatud Hageri õpetaja D. Ignatiuse poja Michaeli käsikirja ning hauakirju. (M. Lipp luges teda Kambja kõstri Ignati Jaagu vennaks – hiljem Rud. Põldmäe kummutas selle väite ja viis suguvõsa välja 17-ndasse sajandisse Tartu lähedal Arukülas elanud Heinrich Ignatiuseni).

Vahepeal ilmus ka Lasva mõisa rentniku Peeter Lensini töö oma suguvõsast, aga vähem süstematiseeritult ja vähemat allikmaterjali kasutades.

1907. a. Eesti Kirjanduse Seltsi toimetisel ilmunud M. Lippu "Masingite suguvõsa" võib lugeda isegi tänaseni mahukamaks trükis ilmunud genealoogiliseks uurimuseks ühe suguvõsa kohta (15+218 lk, pildid, kaart, O.W. Masingi käekirja näidis, 10 suguvõsatabelit). Käsikirjalisi on aga juba olemas mahukamaid. Enne kui kirjeldan seda teost pikemalt, põikan tagasi varasemasse perioodi, M. Lipp'u selle aja raamatute ja kirjutiste juurde. Nimelt leidsin tema 1892. a ilmunud Kristliku kiriku- ja koolilaste kirikuloost lühikese kirjelduse Martin Lutheri

elust ja tema vanemate päriolust. Autor rõhutab, et kirikumehe isa Hans ja tema ema Margareta olid talurahva seisusest ja vaesed inimesed, isa oli mäekaevaja ja ema kandis seljas metsast küttematerjali. Võib-olla oli see esimene viide Martin Lipp'u poolt kui tähtsaks ta peab rahva juhtide päritolu.

Samasse ajajärku jääb ka M. Lipp'u kirjutis Järva- ja Virumaa praostist Mag. Heinrich Stahlist (I eesti raamat 7 aastat peale Eesti Rootsi alla saamist, trükitud Riia linnas 1632. a kentsaka pealkirjaga "Käsi ja koduraamat õpetajale ja pereisadele Eesti Würtikonnas Liivimaal").

Huvitav on märkida, et 1898.a. ilmunud M. Lipp'u "Lühikeses kodumaa kirikuloos" on igat ajajärku kajastava paragrahvi lõpus pealkiri: "Rahva väline kord", kus kirjeldatakse rahva olukorda ja ususse suhtumist. Raamatus "Kodumaa kiriku ja hariduse lugu" on toodud kirjamehi rahva soost. Nendeks on Käsu Hans ehk Hans Kes – esimene laulik ja kirjamees eesti soost, köster Tartust Michael Ignatius, Aleksander Raudial, kolmandana. Hiljem on Lipp toonud veel pika nimekirja eesti päritolu tähtsamatest tegelastest (Kariste Sapased, Vahakoorme Andres, Hans Bull, Ignati Jaak, Eeva von Bock, Karl von Tenner, Johann von Michelson ja muidugi kaks M. Lipp'u genealoogiliste raamatute tegelast. Kahe M. Lippu suguvõsauringuraamatu vahepeal ilmusid veel 1910. a bibliograafi U. Ivaski võõrkeelne uurimus (Moskvas) oma eellastest. Selles on kirjas 7 põlvkonda 66 isiku lühiaandmetega (sünd, abiellumine, abikaasa, surm). 1912.a. ilmus Tallinnas A. Oskar Undritz'a raamat "Undritzite suguvõsa" ja A. Kurrikoffi oma Pärsti Kurrikalt väljavõrsunud suguvõsa kohta. Palju need tööd on saanud innustust ja õpetust M. Lipp'u kirjutistest ei ole minul teada, aga kui siiani uuritud ei ole, tasuks seda teha. Kõik see näitab, et genealoogiline uurimistöö omandas kindla koha eesti rahvuskultuuris, mida aga meie peame praegusel ajal riigivalitsejatele tihti veel tõestama.

Oma raamatuga "Masingite suguvõsa" tahtis M. Lipp selgitada *ajaloolist tõe, saada õpetust ja mitte häbeneda eesti päritolu*. Raamatul on laialdane ja väga mitmekesine baas: sugulaste mälestused, balti-saksa publikatsioonid, perioodika, ärakirjad Riia, Stockholmi ja Tallinna arhiividest, kirikumeetrikate ja hingeloendite väljavõtted. Lisaks eludaatumitele on toodud ära looduslikud olud, elutingimused, hariduse olukord, seadused ja kohtukorraldus nende inimeste eluajal. Ka vormistamine on selline, mis on kasutusel ka meie ajal (sissejuhatus ja järelsõna, koondregister, viited joone all koos allikmaterjali täpse äranäitamisega jne). Sarnaselt koostatakse veel tänapäevalgi samasuguseid töid.

Enne nende kahe M. Lipp'u raamatu lähemat tutvustamist peab veel rääkima suguvõsade uurimisele kutsuvatest ülekutsetest. Esimene on 1903. a "Postimehes" ilmunu. Selles ütleb Martin Lipp: "Meil on ka küllalt mehi olnud, kes kui köstrid, kooliõpetajad, põllumehed, kaupmehed, ehitajad ehk muud ametimehed oma eluga jälgi on jätnud, kellele meie kodumaa suur tähtsus on olnud. Nimetagem näituseks siin kohal üksi Walga raeherrat J. Lamberti, Wiljandi raeherrat Rosenbergi, Tallinna gildi vanemat Falcki. Aga paraku tunneme meie enamasti seesuguste tähtsate meeste ja nende perekondade lugu liig vähe." Edasi ütleb ta, et tihti ei tea me sedagi kust kihelkonnast, vallast, talust jne tähtis mees pärit oli ning et nende perekondade lugu tuleb lähema uurimise alla võtta. Ta palub suguvendi ja õdesid endale appi tulla ja materjale korjata, tutvustab millised need materjalid võivad olla ja palub luba neid materjale oma parema teadmise ja tundmise järele tarvitada ja läbi uurida. Ta lubab sellest tööst perekonnalehes "Linda" aru anda.

Teine "Üleskutse Eesti suguvõsade loo uurimiseks", millele on allakirjutanud ka Willem Reimann, ilmus koos küsimustikuga väljaandes "Eesti Kirjandus" 1909.a IV numbris. See avaldati sel ajal ka mitmes teises ajalehes ning EgeS-i juubeliaastal uuesti ka seltsi lehes Põlvnemislugu nr 16 (märts, 2000).

(järg järgmises PL-s)

MARTIN LIPU 150. Sünniaastapäeva tähistamine Nõos toimus 27.märts - 2. aprill 2004

Avaldame ürituste kava.

Laupäeval, 27. märtsil kl 12.00 Nõo Koduloomuuseumi saalis (Voika 23) Konverents "Martin Lipp 150"

Ettekanded: Tiiu Laan "Martin Lipp oma ajas"

Urmas Petti "Tartu Ülikooli usuteaduskond 19. sajandi viimasel veerandil"

Marko Kuura "Martin Lipp ja Eesti Üliõpilaste Selts"

Agnes-Asta Marand "Martin Lipu Nõo perioodist"

Ants Roomets "Martin Lipp suguvõsaurijana"

Mart Jaanson "Martin Lipu luule muusikavormis"

Vallo Ehasalu "Martin Lipp kirikulaulude tõlkijana"

Nõo Koduloomuuseumis oli välja pandud Martin Lipu teemaline näitus.

Pühapäeval, 28. märtsil kl 18.00 Nõo kirikus Kooride kontsert.

Esinesid: Tartu Jaani Kiriku Kammerkoor, Tartu Peetri koguduse kammerkoor ja Nõo koguduse meesansambel

Reedel, 2. aprillil kl 16.00 Nõo kalmistul Martin Lipu hauamonumendi (skulptor Anton Starkopf) taasavamine; kl 18.00 Nõo kirikus Martin Lipu 150. sünniaastapäevale pühendatud kontsertjumalateenistus. Esinevad Nõo koorid;

kl 20.00 Nõo kultuurimajas vastuvõtt.

Õnnitleme

Elmar Joosep	13. juuni	80
Eimar Kaasik	17. juuni	80
Hariessa Saamel	4. mai	75
Jaan Riis	6. juuni	75
Elmi Tohver	6. juuni	75
Salli Koitla	30. juuni	75
Väino Talv	17. mai	70
Kalju Kiis	22. juuni	70
Raja Aardevälja	20. juuni	60
Hans Mikk	28. juuni	60

Tasub teada

Eesti Genealoogia Seltsi kodulehekül: <http://www.genealoogia.ee/>
 Tallinna osakonna kodulehekül: <http://www.hot.ee/mether/>
 Tartu osakonna kodulehekül: <http://www.genealoogia.ee/tartu/>
 Viljandi osakonna kodulehekül: <http://www.genealoogia.ee/viljandi/>
 Pärnu osakonna kodulehekül: <http://www.genealoogia.ee/Parnu/>

Vabandus

Tänaseks on ilmunud meie lehte Põlvnemislugu juba 40 numbrit, nendest 11 tegemisel olen ka mina pisut kaasa aidanud. Kahjuks on seniajani parandamata mõned lehtedes olnud segavad vead.

PL nr 29 artiklis Virumaa osakonna loomisest oli Hubert Gutmanni nimi valesti kirjutatud.

PL nr 31 lk 2 artiklis Õppida pole kunagi hilja peab olema teine rida alt: ...ei ole vaja enam koolitada seltsisisestel kursustel ja nad...

PL nr 32 lk 3 artiklis Detsembrikuus toimus teadmisteproov on kirjutatud valesti Maaja Naruski ja Erich Strikholmi nimi. PL nr 33 on jäänud märkimata juhtkirja autor Ants Roomets.

PL nr 34 lk 4 uute liikmete nimekirjas peab olema Sirje Luht'i uuritavad nimed: Pärnu - Melikov, Saardson, Tomson; Audru - Esna, Pallo (Palo, Palu), Saks, Sooman(n); Pärnu-Jaagupi - Ka(a)bus ning Saarde - Teearu, Tõnisson. Õnnitleme rubriigis peab olema nimi Lily Taal.

PL nr 35 lk 16 ilmunud Volli Mäeumbaia tutvustuse autor on Hiiumaa Muuseumi direktor Urmas Selirand. Trükikoja süül on vigane lk 9 rubriigi pealkiri, mis peaks olema Väljavõtteid loetust.

PL nr 36 artiklis Pilte ühe lihtsa naise lapsepõlvest on: Ema Benita mälestused kirja pannud Aino Rakkaselg.

PL nr 37 lk 3 rida 16 artiklis Lauluisa juubel ...algab vahemikul 1670-1690 sündinud Mauro Pello ja Marriga,...

PL nr 38 lk 11 rubriigis Mis tehtud, teoksil, tulemas oli kirjutatud: ...räägivad Kalle Kesküla ja Harri Tuulik Saaremaa näitusest. Tegelikult pidi olema: ...räägivad Kalle Kesküla ja Harry Tuulik Saaremaa ajaloost. Samas numbris on ka viga ***** uuritavates nimedes. Õige on Pihkva obl (Oudova) Sikka; Rootsi Sikka, Sikell, Sikel; Viru-Nigula W(V)onberg, T(D)ennisen, Tõnnis, Tõnisson, Kase.

PL nr 39 on märkimata juhtkirja autor Ants Roomets.

Rubriiki Mis tehtud, teoksil ja tulemas pole veel jõudnud Viljandi osakonna tegevuse kirjeldus. Ka selle vea luban lähimal ajal parandada.

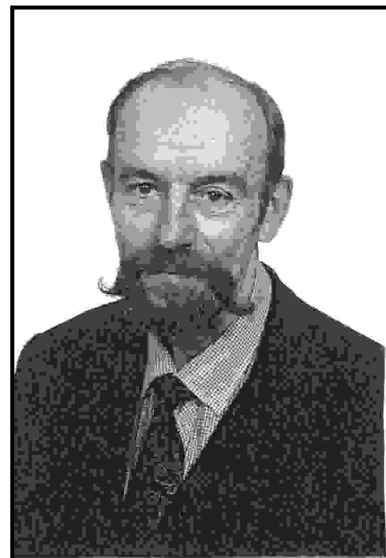
MÄLESTADES

Andres Ehapalu (4.07.1943 - 24.04.2004)

Suguvõsaurimise alal on kõrghariduse omandanud vähesed. Andres Ehapalu näol oleme kaotanud ühe nendest, diplomeeritud genealoogi, kes õpitud eriala kasutas küll ainult harrastusena põhitöö kõrvalt.

Andres Ehapalu sündis 4.juulil 1943.a Tartu linnas käsitöölise (fotograafi) perekonnas neljanda lapsena. Edasine elulugu on tema enda käega kirjutatud laualehe "Põlvnemislugu" 30. numbris, seepärast on siin toodud lühikokkuvõte.

Keskkooli lõpetas ta Tartus. Ülikooli astus 2 korda. 1961.a alustatud matemaatika eriala õpingud katkesid 2 aasta pärast, 1970. a kaugõppes alustatud õpingud ajaloo-keeleteaduskonnas lõppesid aga 1977. a genealoogia-alase diplomitöö kaitsmisega. Vahepealsesse perioodi mahub teenistus okupatsiooniarmees ning töötamine juhutöödel. Peale abiellumist 1978. aastal töötas laadijana. 1991.a sügisest elas Andres Ehapalu Kõpu vallas Iia külas Uue-Vainristi talus. Abikaasa on varem surnud ning tütar Anu elab Tartus.

Tema diplomitöö ülikoolis oli "Talurahva genealoogia uurimisest Eestis" ning tööd juhendas professor Sulev Vahtre. Paljudel kordadel soovisid seltsi liikmed selle tööga tutvuda, aga tänaseni on see õnnestunud vähestel. Viimastel aastatel pöördus ta selle teema juurde tagasi ning püüdis laiendada selle uurimise allikalist pinda selleks, et murda meie ajalookirjutusele üldomast impersonaalsust (lahkunu enda sõnad). Andres Ehapalu ei olnud Eesti Genealoogia Seltsi liige, aga lõi kaasa seltsi Viljandi osakonna üritustel, kus esines ka ettekannetega. Samuti tõi ta maahõngu ka EGeS-i aastakoosolekutele. Pikem kirjutis ilmus temalt meie lehes Põlvnemislugu nr. 28 (aprill. 2002. a), kus ta võttis sõna Eesti genealoogiakirjanduse hetkeseisu ja tulevikuperspektiivi teemal. Tahan sellest kirjutisest esile tõsta kaht Andrese soovunelmat. Ta unistas genealoogiatööle sügavama ideoloogilise põhjenduse andmisest ning noorsoole mõeldud suguvõsaurimisele innustava raamatu väljaandmisest. Kas ta tahtis seda ise teha või lootis teiste peale, ei ole teada. Ta on kirjutanud artikleid ka ajalehele „Sakala“ („Matsid oskasid ehitada“, „Õpetaja Eduard Tasa pani lapsed tööle ja särama“). Teadaolevalt jäi tal pooleli raamatu kirjutamine lootsikumeistrist Jaan Rohumaast.

Tema viimastest suurematest ettevõtmistest on teada esinemine oma sugulase, ühistegevuse propageerija Artur Ekbaumi 100. sünniaastapäeva tähistamisel.

Andres Ehapalu puhul oli tegemist töö- ja vaimuinimesega, mida ta terve oma elu jooksul püüdis ühte kesta sobitada. Looduslähedase eluviisi armastus ja esivanemate talu pidamine eemaldas ta arhiividest ja kirjavarasalvedest ning see ei lubanud tal oma vaimuandeid täiel määral rakendada. Aga mälestus jääb ja kindlasti suudame koos mõne tema unistuse ellu viia.

Ants Roomets
Eesti Genealoogia Seltsi aseesimees

Laualehe toimetus:

Toimetaja: Ants Roomets
Tehniline toimetaja: Eva Niglas
Toimetuse liige Ants Härma

Kirjad: 12614, Akadeemia 70 – 13
Telefon: 677 5011
antsroomets@hotmail.ee
E-post: evaniglas@hotmail.com